

Safeguarding Teenage Intimate Relationships (STIR)

Свързване на контекста и рисковете онлайн и офлайн

Тематично резюме 3: Рискови и предпазващи (и предиктивни) фактори при МЛНЗ-виктимизация и МЛНЗ-подбуждателство

Финансирано по DAPHNE III от Европейската комисия

Това тематично резюме по STIR има за цел да разгледа какво установи проучването STIR по рисковите и предпазващи (и предиктивни, предсказващи) фактори, свързани с преживяването на, и подбуждането към междуличностно насилие в интимните отношения между млади хора. Основните резултати са:

- **Да бъдеш жертва на междуличностно насилие и злоупотреба (МЛНЗ) в значителна степен е свързано с: недобро представяне в училище; отношения с по-възрастен интимен партньор; негативни джендър-нагласи; насилие в семейството; тормоз и - при момчетата, наличие на връстници, които използват сплашване.**
- **Подбуждането към МЛНЗ в значителна степен е свързано с: недобро представяне в училище; отношения с партньор, който е или по-възрастен, или по-млад от тебе; негативни джендър-нагласи; гледане на порнография; насилие в семейството; тормоз и общуване с връстници, които използват сплашване.**

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ

Проектът STIR има за цел да документира изживяванията на младите хора при различни форми на онлайн и лице в лице МЛНЗ в пет европейски страни: България, Кипър, Англия, Италия и Норвегия (виж www.stiritup.eu). Конкретните задачи са да се проучи:

- Разпространеността - онлайн и лице в лице, на физическите, емоционалните и сексуалните форми на МЛНЗ в интимните отношения между млади хора
- Изпращането и получаването на сексуални изображения между интимни партньори
- Субективното въздействие
- Свързаните с това рискови и предпазващи фактори
- Търсенето на помощ
- Опитът и гледната точка на младите хора за това какво би могло да помогне.

МЕТОДОЛОГИЯ

Проектът STIR се основава на 4-степенен комплексен подход:

- Етап 1: Експертни срещи за очертаване на политиките и практиките в пет европейски страни.
- Етап 2: Проучване на 4500 млади хора между 14 г. и 17 г. в училищата.
- Етап 3: Интервюта с 100 млади хора
- Етап 4: Разработване на мобилно приложение за млади хора (www.stiritapp.eu)

По една консултативна група от млади хора бе сформирана във всяка от страните, за да коментира всички аспекти на проучването.

АНАЛИЗ

При прилагане на логистична регресия върху данните за всяка от страните се потвърждава, че с някои изключения предиктивните фактори като цяло са еднакви за петте страни. Това ни насочи към използване на единен модел за всеки от видовете насилие. Моделът бе изграден чрез последователно добавяне на променливи към регресионния анализ и тестване за стабилност на връзките. Началният модел съдържаше променливите „възраст“ и „страна“, към които бяха добавяни други блокови променливи, включително характеристики на респондента, нагласи от по-широк характер и преживяно насилие през детството. На всяка от стъпките бе извършвана проверка за промени в значимостта и посоката на ефекта. Добавянето на нови променливи означаваше, че някои от останалите променливи ще се превърнат в несъществени, по-конкретно: възрастта. В това резюме представяме съотношения на шансовете (Odds Ratios, OR). Използвано е ниво на значимост 0.5. Ние не можем да установим причинно-следствени връзки и затова не можем да определим дали предиктивните фактори са причина, или следствие от насилието.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО: ПРЕДИКТИВНИ ФАКТОРИ

Проучването измери набор от предиктивни или предпазващи и рискови фактори, извън възрастта и пола. Тези фактори бяха избрани на основата на предходни проучвания и свързаността беше установена от пряката практика. Тези фактори могат да бъдат групирани в две категории:

- Първата група обхваща по-общи изживявания и нагласи на младите хора, сред които: как младите хора смятат, че се справят в училище; възрастта на техния партньор; техните полово-обусловени нагласи и дали те редовно гледат порнография онлайн (виж Таблица 1).
- Втората група измерва преживяването на насилие и злоупотреба от страна на младите хора в по-широкия контекст на тяхното детство, което включва: домашно насилие и злоупотреба с деца вътре в семейството (семеино насилие); излагане на тормоз, и тормозене на други, както и участие в агресивни приятелски групи от връстници (виж Таблица 2).

Таблица 1: По-общи изживявания и нагласи

Страна	Пол	Справя се добре в училище school			Възраст на партньора		Полово-обусловени нагласи			Редовно гледа порнография	
		Да %	Не %	Не зна я %	По-възрасте н %	Връстни к или по-млад %	1 %	2 %	3 %	Yes %	No %

Българи я	Момчет а	6 5	7	28	66	34	36	5 0	1 4	8	92
	Момчета	5 5	1 6	29	14	86	17	4 2	4 1	44	56
	Общо	6 0	1 1	29	39	61	26	4 6	2 8	26	73
Кипър	Момчет а	7 8	7	15	57	43	33	5 9	8	3	97
	Момчета	7 6	7	17	24	76	9	5 0	4 1	59	41
	Общо	7 7	7	16	41	58	26	4 6	2 8	28	72
Англия	Момчет а	7 4	8	18	52	48	53	4 3	4	3	97
	Момчета	8 0	4	16	17	83	29	5 4	1 8	39	61
	Общо	7 7	6	17	37	63	42	4 8	1 0	19	81
Италия	Момчет а	8 2	1	16	70	30	67	3 1	2	5	95
	Момчета	7 2	3	25	24	76	25	5 4	2 1	44	56
	Общо	7 5	3	22	40	60	40	4 6	1 4	30	70
Норвеги я	Момчет а	7 9	8	13	44	56	53	4 3	4	7	93
	Момчета	7 5	9	16	13	87	28	5 5	1 6	48	52
	Общо	7 7	8	15	28	72	41	4 9	1 0	26	74

Общи изживявания и нагласи

Справя се добре в училище

Ври проучването на младите хора бе зададен въпросът: “Смяташ ли, че се представяш добре в училище?” Респондентите можеха да отговорят с „да”, „не” и “не мога да преценя”. Сходни резултати се установиха сред петте участващи страни, като мнозинството от младите хора заявиха, че се справят добре. Този показател е малко по-нисък за България, където по-голяма част от младите хора изпитваха несигурност доколко добре се справят. За целите на този анализ, категориите „не” и „не мога да преценя” бяха обединени.

Възраст на партньора

На участниците в проучването беше зададен въпросът: “По принцип партньорът/ката ти е: “много по-млад (повече от 2 години)”; “малко по-млад (между 1 и 2 години)”; “на същата възраст”; „малко по-възрастен (1-2 години)“; и “много по-възрастен (над 2 години)“. Респондентите често отбелязваха по повече от един отговор. Поради това, и в съответствие с предишни изследвания върху предиктивните фактори, ние кодирахме отговорите в две категории: участници, които съобщават за поне един по-възрастен партньор; и участници, които съобщават само за партньори на тяхната възраст или по-млади. Във всички участващи страни, момчетата статистически е по-вероятно да съобщят, че са имали по-възрастен партньор и момчетата е по-вероятно да са имали по-млад партньор.

Полово-обусловени нагласи

Полово-обусловените нагласи на младите хора бяха измерени с използване на три въпроса. Всеки от въпросите отразява конкретен аспект на неравнопоставеността между половете. От респондентите беше поискано да отговорят, използвайки 5-степенна скала: “До каква степен си съгласен, или несъгласен, със следните твърдения:

- За най-важните задачи е по-добре да избереш мъж, а не жена.
- Момчетата подвеждат момчетата сексуално и после се оплакват от вниманието, което получават.
- Понякога е приемливо мъж да удари жена, ако тя е била невярна.“

На всеки респондент бяха присъдени точки, отразяващи неговото ниво на съгласие с тези твърдения; колкото повече точки, толкова по-негативни са неговите джендър-нагласи. За улесняване на анализа точките бяха обединени в три групи: 1 (с точки 3-6); 2 (с точки 6-9); 3 (с точки 10-15). Група 1 има най-слаби негативни нагласи, а група 3 е с най-силни негативни нагласи. Във всички изследвани страни момчетата се оказаха статистически много по-склонни, в сравнение с момчетата, да се придържат към по-негативни полово-обусловени нагласи. Младите хора в България и Кипър получават по-високи стойности за негативни джендър-нагласи в сравнение с младите хора от останалите три страни. Ако разгледаме трите въпроса поотделно, най-високи резултати, и оттам най-силно негативни нагласи, без значение от пол и страна, се получават по втория въпрос, който измерва нагласите към отговорността на момчетата за сексуалното насилие.

Порнография

На респондентите беше зададен въпрос “Гледаш ли редовно порнография онлайн?”. Подобно на други изследвания, и тук момчетата показват по-голяма склонност да съобщят, че гледат порнография в сравнение с момчетата във всички участващи страни. При момчетата в Кипър е най-висока вероятността да съобщят за редовно гледане на онлайн-порнография.

Изживяване на насилие в по-широкия контекст на детството

Таблица 2: Изживяване на насилие в по-широкия контекст на детството

Страна	Пол	Семейно насилие		Тормозен		Тормозил други		Агресивна група от връстници		
		yes	no	yes	no	yes	no	yes	no	Don't know
България	Момичета	26	74	31	69	19	81	64	23	13
	Момчета	21	78	24	76	33	67	62	23	15
	Общо	23	77	27	73	26	74	63	23	14
Кипър	Момичета	12	88	19	81	12	88	11	71	18
	Момчета	14	86	23	77	23	77	18	58	24
	Общо	13	87	21	79	17	83	14	65	21
Англия	Момичета	32	68	49	51	10	90	11	69	21
	Момчета	24	76	37	63	19	81	18	56	26
	Общо	29	71	44	56	14	86	14	63	23
Италия	Момичета	19	81	25	75	7	93	6	73	23
	Момчета	20	80	18	82	23	77	14	61	25
	Общо	19	80	20	80	17	83	11	65	25
Норвегия	Момичета	22	78	42	58	12	88	33	75	18
	Момчета	14	86	38	62	22	78	12	68	20
	Общо	18	82	40	60	17	83	9	72	19

Злоупотреба с деца и домашно насилие в семейството

Ние измерихме степента, в която младите хора са изживявали насилие в семейството, чрез два взаимосвързани въпроса. Респондентите бяха запитани: „Случвало ли се е някой от възрастните у дома да използва физическа сила като шамари, удари, ритници?“ както и „Случвало ли се е някой от възрастните у дома постоянно да обижда и крещи?“. Участниците в проучването получиха възможността да избират отговори „да“ или „не“ по следния начин: „да, срещу мен“, „да, срещу други деца“, „да, срещу други възрастни“, „не“. Тъй като утвърдителните отговори на тези въпроси бяха сравнително малко, за целите на регресионния анализ всички отговори бяха кодирани в две категории: „изживявал насилие в семейството“ и „неизживявал насилие в семейството“. Най-високи резултати се получиха за Англия, въпреки че, както отбелязахме и в Тематично резюме 2, това може да е повлияно и от по-широката обществена информираност в тази страна и оттам по-голямата склонност сред анкетираните да съобщават такива факти.

Негативни изживявания с връстници

Три въпроса бяха зададени с цел да бъдат измерени по-широк набор от изживявания на негативни взаимоотношения с връстниците. Попитахме респондентите: „Случвало ли се е да бъдеш обект на училищен тормоз?“, „Случвало ли се е ти да упражняваш тормоз над някого?“ и „Случвало ли се е твоите приятели да се държат агресивно към други млади хора?“.

Делът на младите хора, които съобщават, че са ставали жертва на тормоз, варира в широки граници в петте участващи в проучването страни. В Англия и Норвегия младите хора съобщават най-често за това; и тук това може да отразява по-високото ниво на обществено признаване на съществуването на този проблем в тези две страни. Около един от всеки пет млади хора съобщава, че той самият е упражнявал тормоз, въпреки че този дял е малко по-голям в България. Средно за момчетата е два пъти по-вероятно да съобщават за такова свое поведение в сравнение с момичетата. По отношение на по-широкия контекст на насилие между връстници, около един от всеки десет респонденти съобщава, че негови връстници са проявявали агресивно поведение – което отразява и общата тенденция при тормоза в петте участващи страни.

Обаче в България над 60% от младите съобщават за това, въпреки че този процент може и да е отражение на едно по-различно разбиране на зададения въпрос. Нивата на съобщавано агресивно поведение не се различават значително по пол с изключение на Норвегия, където момчетата три пъти по-често в сравнение с момчетата заявяват, че техните връстници са проявили агресивно поведение.

Предиктивни фактори за изживяване на МЛНЗ

Предиктивни фактори за изживяване на МЛНЗ при момичетата

По-широк контекст на изживяванията и нагласите: Момичетата, които съобщават, че се справят добре в училище, е *по-малко* вероятно да съобщават, че те лично са станали жертва на насилие онлайн (OR.68), лице в лице (OR.55) или сексуално (OR.60). Все пак обаче ние не знаем дали състоянието „не се справя добре в училище“ е *последица* от, или представлява *риск* за влизане в интимна връзка, съпроводена с междуличностно насилие (например, поради ниска самооценка). Момичетата-респонденти с по-възрастни партньори е по-вероятно да са изживели виктимизация онлайн (OR 2.5), лице в лице (OR 1.7) или сексуално (OR 2.0). Момичетата, които показват не толкова позитивни джендър-нагласи (категория 2), е по-вероятно да съобщават за изживяване на насилие онлайн (OR 1.5), лице в лице (OR 1.3) или сексуално (OR 1.4).

Изживяване на насилие в по-широк контекст: Две форми на насилие в детството се оказаха статистически значими за прогнозиране на изживяване на МЛНЗ от момичетата: насилие в семейството и тормоз в училище. Насилието в семейството показва свързаност с повишен риск от виктимизиране на момичетата онлайн (OR 2.1), лице в лице (OR 2.2) и сексуално (OR 2.2). Три различни категории тормоз показват връзка с повишен риск от насилие в интимните отношения: бидейки само жертва, бидейки и жертва, и извършител, и бидейки само извършител. Бидейки жертва на тормоз, показва свързаност с бидейки жертва на насилие онлайн (OR 1.8); лице в лице (OR 1.9) и сексуално (OR 2.0). По подобен начин, бидейки и жертва, и извършител на тормоз показва свързаност с изживяването на виктимизиране лице в лице (OR 2.5) и сексуално (OR 2.1). Бидейки „само извършител” също показва значителна свързаност с виктимизиране при момичетата онлайн (OR 2.0), лице в лице (OR 2.4) и сексуално (OR 1.9). Свързаността с агресивно поведение на връстници в по-широк контекст не се оказа статистически значима.

Предиктивни фактори за изживяване на МЛНЗ при момчетата

По-широк контекст на изживяванията и нагласите: Подобни предиктивни фактори бяха установени при регресионен анали и за момчетата-жертви. Справянето добре в училище се оказва обаче предпазващ фактор само за виктимизирането лице в лице при момчетата (OR 0.7). Както и при момчетата-респонденти, при момчетата наличието на по-възрастен интимен партньор повишава риска от виктимизация на момчетата онлайн (OR 2.0), лице в лице (OR 1.8) и сексуално (OR 1.6). По подобен начин негативните полово обусловени нагласи също показват свързаност с по-висока виктимизация при момчетата: момчетата с най-крайни нагласи е по-вероятно да бъдат жертви на насилие онлайн (OR 1.9), лице в лице (OR 2.0) и, най-значимо, сексуално (OR 3.3). Ние знаем, че много от момчетата, които съобщават, че са били жертви на сексуално насилие, в същото време съобщават, че са били и извършители на такова, което може да помогне да се хвърли светлина върху тази връзка.

Изживяване на насилие в по-широк контекст: При момчетата семейното насилие показва свързаност с повишен риск от изживяване на насилие онлайн (OR 1.6), лице в лице (OR 1.8) и сексуално (OR 2.5). Бидейки жертва на тормоз дава значима предиктивност за виктимизиране онлайн (OR 1.6) и лице в лице (OR 1.6). Момчетата, които съобщават, че са били и жертва, и извършител на тормоз, също са под повишен риск от интимна виктимизация онлайн (OR 1.7), лице в лице (OR 2.0) и сексуално (OR 1.9). Накрая, за тази променлива, бидейки извършител на тормоз води до риск от интимно насилие само онлайн (OR 1.4) или сексуално (OR 1.5). За разлика от виктимизацията при момчетата, наличието на връстници, прилагащи агресия, се оказва статистически значим предиктор за виктимизиране при момчетата онлайн (OR 2.1) и сексуално (OR 1.6). Освен това отговорът „не зная” на въпроса за агресивността при връстниците също показва свързаност с виктимизиране онлайн (OR 1.6) и лице в лице (OR 1.5).

Предиктивни фактори при подбуждането към

МЛНЗ

Предиктивни фактори за подбуждане при момичетата

Забележка: размерите на извадката от момичета-подбудителки към сексуално насилие са много малки.

Изживявания и нагласи в по-широк контекст: Да се справяш добре в училище показва свързаност с по-ниски нива на съобщавано подбуждане към насилие лице в лице (OR 0.7) и е почти значимо за извършване на насилие онлайн (OR: 0.8). Момичетата-респонденти с по-млади партньори е по-вероятно да съобщават за сексуално-подбудено насилие (OR 3.5). Въпреки това обаче, което е и доста странно, тези с поне един по-възрастен партньор съобщават, че по-често са извършители онлайн (OR 2.6) или лице в лице (OR 1.6). Тъй като повечето респонденти са отбелязали не един, а няколко отговора за възрастта на своите партньори, не можем да бъдем сигурни дали техните действия са били насочени към бивш, или към настоящ партньор. Негативните джендър-нагласи също са значим предиктор за подбудителство към насилие онлайн (OR 1.3), лице в лице (OR 1.5) и, в най-голяма степен, сексуално (OR 3.6). Гледането на порнография онлайн показва свързаност с повишени нива на извършване на сексуално насилие (OR 5.0), въпреки че броят на момичетата, гледащи порнография, е изключително нисък, което може да обясни и високия коефициент OR.

Изживяване на насилие в по-широк контекст: Насилието в семейството показва свързаност с повишено извършителство на насилие онлайн (OR 2.4) и лице в лице (OR 2.0). Бидейки жертва на тормоз е значим предиктор за извършване на МЛНЗ лице в лице (OR 1.6). Бидейки извършител на тормоз показва свързаност с извършителство на насилие онлайн (OR 1.7) и лице в лице (OR 2.6). Освен това наличието на агресивни връстници показва свързаност, макар и сравнително слаба (OR 1.5), с извършителство на насилие лице в лице.

Предиктивни фактори за подбуждане при момчетата

Изживявания и нагласи в по-широк контекст: Също като при момичетата-респонденти, справянето добре в училище показва свързаност при момчетата само с по-ниски стойности на съобщавано извършителство на насилие лице в лице (OR 0.7). Да имаш по-възрастен партньор, доста неочаквано, показва свързаност с извършителство на насилие онлайн (OR 2.1), лице в лице (OR 1.6) и сексуално (OR 2.0), въпреки че и тук важи уговорката от по-горе (за

възрастта на партньора и дали насилието е било насочено към настоящ или към бивш партньор).

Придържането към негативни джендър-нагласи също е значим предиктор за извършителство онлайн (OR 1.7), лице в лице (OR 2.3), и, в най-голяма степен, сексуално (OR 2.8). Накрая, гледането на порнография показва значима свързаност с извършване на сексуално насилие (OR 2.4), и се оказва почти значимо за подбудителство към насилие онлайн (OR 1.3) и лице в лице (OR 1.3) .

Изживяване на насилие в по-широк контекст: Насилието в семейството показва значима свързаност с трите форми на извършителство на МЛНЗ: онлайн (OR 1.9); лице в лице (OR 1.9); и сексуално (OR 2.3). Да си жертва на тормоз е предиктивен фактор за извършителство на насилие онлайн (OR 1.8), лице в лице (OR 2.3), и сексуално (OR 1.8). По подобен начин при момчетата, които съобщават, че са били извършители на тормоз върху други, е също вероятно да се окажат и извършители на МЛНЗ онлайн (OR 1.5), лице в лице (OR 1.5) и сексуално (OR 1.6). Накрая, наличието на агресивни приятели е индикатор за извършителство на насилие онлайн (OR 2.0 [при отговор „не зная“ е OR 1.5]) и сексуално. (OR 1.5) .

РЕЗУЛТАТИ

1. Съвпадението между рискови и предпазващи (и предиктивни) фактори сред петте участващи страни показва, че прилагането на сходен подход сред европейските страни за установяването на младите хора, които са най-застрашени от МЛНЗ, както и за последващото насочване на ресурси, може да е подходящо.

2. Резултатите показват, че семейното насилие и/или тормозът са значими рискови фактори за изживяване на, или подбуждане към, МЛНЗ в интимните отношения между тийнейджъри. Затова е важно при свързаните с това услуги за оказване на помощ на децата и младите хора по отношение на домашното насилие, злоупотребата с деца, и тормоза в училище да имаме предвид, че тези млади хора може да са също подложени и на повишен риск от изживяване на, или подбуждане към МЛНЗ в собствените им интимни отношения, за да бъдат разработени подходящи за тях практики. Нашето проучване показва, че ако услугите и програмите за интервенция не предлагат по-цялостен подход в подкрепата си за младите хора, те ще пропуснат да отчетат взаимосвързаност на риска, честотата и въздействието на различните форми на насилие в детската възраст.

3. Свързаността между нагласите на младите хора в техния по-широк контекст, особено по отношение на негативните джендър-нагласи на младите хора, изискват по-внимателно проучване. Въпреки че не успяхме да установим причинно-следствена връзка, все пак е ясно, че младите хора, които се

придържат към негативни полово обусловени нагласи, е по-вероятно да изживеят или да бъдат подбудени към МЛНЗ. Обществените норми и нагласи, както и тези между връстниците, които се отнасят снизходително към МЛНЗ, трябва да бъдат атакувани и младите хора трябва да бъдат подкрепени да разберат как тези нагласи поддържат вредите, които се нанасят в интимните отношения между млади хора. Училищата, като универсални доставчици на услуги, са важно място за провеждане на такива дейности сред младите хора.

4. Свързаността между редовното (главно при момчетата) гледане на порнография онлайн и прилагането на сексуално насилие в интимните отношения изисква внимание. Образованието в областта на секса и интимните отношения трябва да засяга и използването на порнография от младите хора и да бъде насърчено развитието на по-критични нагласи, които да правят разлика между ценностите и поведението, което порнографията предлага, и тези, които характеризират позитивни интимни отношения.

Тематични резюмета

- 1. Информираност по политиките и практиките в Европа по интимните отношения между подрастващи и новите технологии**
- 2. Честота и въздействие на изживяването на междуличностно насилие и злоупотреба в интимните отношения между млади хора**
- 3. Рискови и предпазващи (и предиктивни) фактори при МЛНЗ-виктимизация и МЛНЗ-подбудителство**
- 4. Вижданията на младите хора за интервенцията и превенцията при междуличностното насилие и злоупотреба в интимните отношения между млади хора**
- 5. Вижданията на младите хора за междуличностното насилие и злоупотреба в интимните отношения**

Екип по проекта:

England: Christine Barter, Nadia Aghtaie, Cath Larkins, Marsha Wood, Nicky Stanley
България: Георги Апостолов, Луиза Шахбазян
Cyprus: Susana Pavlou, Stalo Lesta
Italy: Noemi De Luca, Gianna Cappello
Norway: Carolina Øverlien and Per Hellevik

Пълният доклад по проекта ще бъде наличен през пролетта на 2015 г. За да получите копие от него, обърнете се към Christine Barter на адрес: Christine.Barter@bristol.ac.uk .

Публикацията е разработена с финансовата подкрепа на програма Дафне на Европейската комисия. Съдържанието е отговорност на екипа на проекта STIR и не отразява възгледите на Комисията.